

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Bydgoszczy

LBY.410.017.03.2016

P/16/073

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Bydgoszczy

ul. Wały Jagiellońskie 12, 85-950 Bydgoszcz

T +48 52 567 58 00, F +48 52 567 58 60

lby@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/073 – Wdrażanie zasad zdrowego żywienia w szkołach publicznych.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Bydgoszczy
Kontroler	Ryszard Lutyński, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBY/66/2016 z 20 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 3-4)
Jednostka kontrolowana	Zespół Szkół nr 28 w Toruniu ¹ ul. Przy Skarpie 13, 87-100 Toruń
Kierownik jednostki kontrolowanej	Grażyna Sułkowska - Dyrektor Zespołu Szkół nr 28 ² (dowód: akta kontroli str. 172-173)

II. Ocena kontrolowanej działalności³

Ocena ogólna

W okresie objętym kontrolą⁴, w Szkole podejmowano działania na rzecz wdrożenia zasad zdrowego żywienia. W latach szkolnych 2015/2016-2016/2017 Szkoła uczestniczyła w programach rządowych, takich m.in. jak: „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”, realizując zadania przewidziane w tych programach zgodnie z ich założeniami. Realizacji programów żywieniowych towarzyszyły stosowne działania edukacyjne i organizacyjne, w tym m.in.: promowanie i wdrażanie zasad zdrowego żywienia; promocja aktywności fizycznej; prowadzenie programów edukacyjnych, takich jak np. „Śniadanie daje moc”, „Mamo, tato, wolę wodę”; udział w festynach ekologicznych; prowadzenie zajęć w gospodarstwach edukacyjnych i agroturystycznych. W Szkole nie umieszczono automatów z niezdrową żywnością, a funkcjonujący na terenie Szkoły sklepik, oferował asortyment zgodny z obowiązującymi wymogami⁵.

W Szkole zapewniono właściwe warunki do przygotowania i dystrybucji posiłków. W wyniku złezonej przez NIK kontroli, przeprowadzonej przez Powiatowego Państwowego Inspektora Sanitarnego w Toruniu⁶ nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie stanu sanitarnego bloku żywienia, higieny przygotowywania i podawania posiłków.

Kontrola wykazała jednak nadmierną – w stosunku do obowiązujących norm zawartość białka (292%), węglowodanów (251%) oraz ponad pięciokrotne przekroczenie maksymalnej dopuszczalnej ilości soli (585%) w serwowanych przez Szkołę obiadach dla dzieci. Takie odstępstwa od norm żywienia, ustalonych przez Instytut Żywności i Żywienia, NIK ocenia jako działanie nieprawidłowe.

¹ Dalej: „Szkoła”.

² Zajmująca to stanowisko od 1 września 2006 r. Dalej: „Dyrektor Szkoły”.

³ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

⁴ Lata szkolne 2015/2016 oraz 2016/2017 do czasu zakończenia kontroli, tj. 14 listopada 2016 r.

⁵ W wyniku złezonej przez NIK kontroli sklepiku szkolnego w zakresie zgodności asortymentu wprowadzanych do obrotu środków spożywczych z rozporządzeniem w sprawie grup środków spożywczych, przeprowadzonej 3 października 2016 r., przedstawiciele Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Toruniu nie stwierdzili nieprawidłowości.

⁶ Dalej: „PPIS”.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Realizacja programów żywieniowych.

Opis stanu
faktycznego

1.1. W roku szkolnym 2016/2017⁷ do Szkoły uczęszczało 624 uczniów, w tym: 383 do szkoły podstawowej, 216 do gimnazjum oraz 25 do oddziałów przedszkolnych. W poprzednim roku szkolnym (2015/2016)⁸ do Szkoły uczęszczało 656 uczniów, w tym 410 do szkoły podstawowej, 221 do gimnazjum i 25 do oddziałów przedszkolnych⁹.

(dowód: akta kontroli str. 5)

Na terenie Szkoły, świadczenia w zakresie profilaktyki zdrowotnej, w tym badania przesiewowe¹⁰, wykonywały dwie pielęgniarki szkolne¹¹. W roku szkolnym 2015/2016 testom przesiewowym poddano wszystkie 120 dzieci, których ten obowiązek dotyczył, w tym 25 dzieci z klasy 0, 52 uczniów klasy III i 43 uczniów klasy V.

Według wskazań pielęgniarki szkolnej, spośród uczniów poddanych tym testom:

- 11 osób posiadało niedowagę, tj. 9,2% uczniów poddanych testom, w tym jeden uczeń klasy III,
- 13 osób posiadało nadwagę, tj. 10,8% uczniów poddanych testom, w tym dwóch uczniów klasy III.

W badanej próbie nie stwierdzono osób otyłych. Od 2012 r. otyłość stwierdzono tylko w roku szkolnym 2012/2013, u dwóch uczniów. Dane z badań przesiewowych zawierano w zbiorczych zestawieniach, udostępnianych także Dyrektorowi Szkoły.

(dowód: akta kontroli str. 197-198; 291-338)

Działania w zakresie przeciwdziałania zaburzeniom masy ciała uczniów określono w koncepcji pracy Szkoły, programie wychowawczym oraz programie profilaktyki, obowiązujących w badanym okresie. Były to w szczególności: aktywne podejście Szkoły do programów żywieniowych, w tym organizacja zajęć edukacyjnych w ramach tych programów, a także zorganizowanie klas sportowych oraz sportowych zajęć pozalekcyjnych.

(dowód: akta kontroli str. 118-123; 174-186; 197-198; 286-290)

W swoich wyjaśnieniach Dyrektor Szkoły podała, że wśród uczniów nie stwierdzono przypadków anoreksji i bulimii; w sytuacjach trudnych dla dziecka, w tym związanych z nadwagą, pracę z uczniami podejmowali wychowawcy oraz pedagog szkolny; celem tych działań było wzmocnienie poczucia wartości dziecka oraz kształtowanie postaw szacunku i tolerancji wobec drugiego człowieka; ponadto, zgodnie z wyjaśnieniami Dyrektor Szkoły, w pozalekcyjnych zajęciach sportowych uczestniczyli także uczniowie z nadwagą.

(dowód: akta kontroli str. 244-256)

1.2.1. Za zgodą rodziców, programem „Owoce i warzywa w szkole” objęto wszystkich uczniów klas I-III oraz dzieci odbywające przygotowanie przedszkolne. Grupa ta obejmowała od 266 osób w I semestrze roku szkolnego 2015/2016

⁷ Według stanu na 30 września 2015 r.

⁸ Według stanu na 30 września 2016 r.

⁹ Dalej: „klasa 0”.

¹⁰ Zgodnie z załącznikiem nr 4 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2016 r., poz. 86) testy przesiewowe (testy do wykrywania zaburzeń) w szkole podstawowej wykonuje pielęgniarka lub higienistka szkolna w trakcie rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz w klasach III i V.

¹¹ Pielęgniarki te nie były pracownikami szkoły.

do 238 osób w I semestrze roku szkolnego 2016/2017. Szkoła udostępniała owoce i warzywa dostarczane przez dostawcę zaakceptowanego przez Agencję Rynku Rolnego¹². W badanym okresie obowiązywały umowy, jakie Szkoła zawarła z jednym dostawcą. Umowy te spełniały wymogi określone w § 8 rozporządzeń w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole”¹³. Upoważniony pracownik Szkoły dokonywał odbioru ilościowo-jakościowego dostarczanych owoców i warzyw¹⁴. Opisy opakowań tych produktów zawierały stosowne informacje o ich składzie. Szkoła żądała także wymaganych atestów i prowadziła dokumentację magazynową oraz księgową dotyczącą zakupu i udostępniania owoców i warzyw w ramach programu, stosownie do wymogu określonego w § 5 ust. 1 pkt 2 lit. a powyższych rozporządzeń. W Szkole nie magazynowano dostarczonych owoców i warzyw. Ich dystrybucja wśród uczniów odbywała się w dniu dostawy.

W Szkole zapewniono ochronę powyższych produktów przed dostępem osób nieuprawnionych oraz zabezpieczano owoce i warzywa przed zniszczeniem. Wielkość i liczba udostępnianych w semestrze porcji owoców i warzyw spełniała wymogi określone w załączniku do powyższych rozporządzeń. Dystrybucja owoców i warzyw do poszczególnych klas była prowadzona od godz. 9.25, tj. na 10 minut przed rozpoczęciem przerwy śniadaniowej. Nauczyciel dokonywał podziału owoców i warzyw, następnie dzieci myły ręce, owoce i warzywa oraz przystępowały do konsumpcji w swojej sali. Oględziny przeprowadzone przez NIK w dniach 7-11 października 2016 r. wykazały m.in., że w Szkole przyjęta była praktyka wspólnego spożywania śniadania przez nauczycieli i uczniów klas I-III. Dzień owoców i warzyw był także promowany w Szkole, jako np. „zielony wtorek”, kiedy to ubiór uczniów zawierał elementy koloru zielonego. Wyniki ankiety¹⁵ przeprowadzonej w trakcie kontroli NIK wśród 50 opiekunów uczniów klas I-III wykazały, że tylko część uczniów spożywała otrzymane owoce i warzywa w trakcie zajęć szkolnych, na terenie Szkoły. Wśród wad¹⁶ programu „Owoce i warzywa w szkole” podawano zbyt małe urozmaicenie produktów oraz zbyt małą częstość ich wydawania.

(dowód: akta kontroli str. 54-89; 107-108; 125-136; 174-178; 197-199; 278-285)

1.2.2. Według zawartych umów, programem „Mleko w szkole” w roku 2015/2016 objęto wszystkich uczniów, których rodzice wyrazili na to zgodę, w tym 235 uczniów klas I-III (99,2%) oraz 25 dzieci odbywających przygotowanie przedszkolne (100%), a w roku 2016/2017 – 208 uczniów klas I-III (97,7%) oraz 25 dzieci odbywających przygotowanie przedszkolne (100%). W Szkole zapewniono warunki magazynowania i dystrybucji mleka w ramach programu, zabezpieczając je przez zniszczeniem lub utratą ważności, a oznaczenie produktów i sposób ich magazynowania zabezpieczał przed nieprawidłowym wykorzystaniem. Liczba uczniów, zadeklarowanych przez rodziców do udziału w programie, odpowiadała

¹² Dalej „ARR”.

¹³ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole” (Dz. U. poz. 1158) oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole” (Dz. U. poz. 886), rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 września 2016 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole” (Dz. U. poz. 1457), dalej: „rozporządzenie w sprawie programu „Owoce i warzywa w szkole”.

¹⁴ Owoce i warzywa były dostarczane w samochodzie spełniającym wymogi określone w zawartej z dostawcą umowie.

¹⁵ Na pytanie, skierowane do 50 rodziców - czy dziecko zjada owoce i warzywa otrzymane w szkole w ramach programu „Warzywa i owoce w szkole” odpowiadano: zawsze zjada w szkole – 4%, zawsze zjada, ale czasami w szkole, a czasami w domu – 52%, czasami przynosi do domu i ich nie zjada – 32%.

¹⁶ Na pytanie o wady programu „Owoce i warzywa w szkole” – 38% badanych odpowiedziało, że brak było wad; zbyt małe urozmaicenie wskazało 34% respondentów, a zbyt małą częstotliwość wydawania – 22%.

liczbie osób rzeczywiście biorących udział w tym programie. Mleko było udostępniane w opakowaniach o wielkości 250 ml i zawartości tłuszczu 1,5%. Wyniki oględzin przeprowadzonych przez NIK w dniu 7 października 2016 r. wykazały, że dystrybucja mleka do poszczególnych klas odbywała się na 10 minut przed rozpoczęciem przerwy śniadaniowej, a nadzór nad spożyciem przekazywanych produktów mlecznych zapewniał nauczyciel, który dokonywał podziału mleka oraz spożywał śniadanie razem z uczniami. W Szkole nie zapewniono urozmaicenia przekazywanych produktów mlecznych – w badanym okresie, w ramach programu mleko w szkole, uczniom klas I-III i 0 przekazywano tylko mleko UHT¹⁷, podczas gdy umowy zawarte z dostawcą przewidywały również odpłatne dostawy jogurtów i serów. W Szkole nie zapewniono także przetwarzania otrzymanego mleka, ze względu na fakt, że nie istniała możliwość przechowywania mleka innego, niż sterylizowane metodą UHT.

(dowód: akta kontroli str. 54-69; 90-97; 124-136; 197-199; 244-256; 291-338)

Dyrektor Szkoły podała w swoich wyjaśnieniach, że zapewnienie jednakowego mleka dla wszystkich uczniów, bez konieczności dopłat, nastąpiło w związku z opinią Rady Rodziców, przedstawioną w roku szkolnym 2013/2014. Decyzja taka została uzasadniona koniecznością uniknięcia stygmatyzacji uczniów, których rodzin nie byłoby stać na dopłaty do ponadstandardowych produktów. Dyrektor Szkoły podała również, że brak było możliwości przetwarzania mleka w Szkole, ponieważ przed kilku laty przeprowadzono redukcję etatów pracowników obsługi; w związku z tym trzy nadal zatrudnione kucharki były zaangażowane w pracochłonne przygotowanie około trzystu obiadów dziennie, sporządzanych bez wykorzystywania półproduktów. Natomiast brak warunków do magazynowania mleka innego niż sterylizowane metodą UHT wynikał z małej pojemności szaf chłodniczych, w jakie wyposażona była Szkoła.

(dowód: akta kontroli str. 244-256)

Wyniki ankiety¹⁸ przeprowadzonej w trakcie kontroli NIK wśród 50 rodziców uczniów klas I-III wykazały, że tylko część uczniów spożywała otrzymane mleko w trakcie zajęć szkolnych, na terenie Szkoły. Wśród wad programu „mleko w szkole” podawano zbyt małe urozmaicenie, w tym fakt, że udostępniane było jedynie mleko UHT¹⁹.

(dowód: akta kontroli str. 278-285)

1.2.3. W ramach projektu „Zachowaj równowagę”, latach 2013-2015 realizowano zadania programu „Szkoła przyjazna żywieniu i aktywności fizycznej”. Były to m.in. działania informacyjne i edukacyjne, zachęcające do aktywności fizycznej, przekazania wiedzy na temat bilansowania posiłków oraz zasad prawidłowego odżywiania. Uczniowie, rodzice i nauczyciele Szkoły brali udział w zajęciach sportowych, projektach edukacyjnych oraz konkursach i zajęciach edukacyjnych, związanych ze zdrowym odżywianiem. Zarówno szkoła podstawowa, jak i gimnazjum posiadały certyfikaty Szkoły Przyjaznej Żywieniu i Aktywności Fizycznej.

(dowód: akta kontroli str. 107-108; 197-201; 291-338)

¹⁷ UHT – ang. ultra high temperature.

¹⁸ Na pytanie - czy Pani/Pana dziecko spożywa mleko i przetwory mleczne otrzymane w szkole w ramach programu „Mleko w szkole” - 10% ankietowanych stwierdziło, że ich dziecko zawsze spożywało mleko w szkole; 48% ankietowanych stwierdziło, że dziecko zawsze spożywa mleko, czasami w szkole, czasami w domu, zaś 16% ankietowanych stwierdziło, że dziecko zawsze spożywa mleko w domu;

¹⁹ Na pytanie o wady programu „mleko w szkole” – 19% badanych odpowiedziało, że brak było wad; zbyt małe urozmaicenie wskazało 10% respondentów, fakt, że udostępniane było jedynie mleko UHT wskazało 21%, a zbyt małą częstotliwość wydawania – 4%.

1.2.4. Program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” realizowany był przy wykorzystaniu posiadanych przez Szkołę kuchni i stołówki. Zapewniały one wszystkim uczniom możliwość spożycia gorącego posiłku. Liczba uczniów szkoły podstawowej, spożywających obiady w Szkole wzrosła ze 186 w roku szkolnym 2011/2012 do 212 w roku szkolnym 2016/2017. Według stanu na 30 września 2016 r., w Szkole wydawano 212 obiadów dla uczniów Szkoły Podstawowej, z czego 200 - opłaconych było przez rodziców²⁰. W ramach powyższego programu wspieranych było 12 uczniów, w tym trzy osoby z klas I-III. W ocenie Dyrektor Szkoły programem objęto wszystkie potrzebujące pomocy osoby, w związku z czym nie wystąpiła potrzeba informowania ośrodka pomocy społecznej o konieczności udzielenia pomocy dziecku nieobjętemu programem. Wszyscy uczniowie otrzymywali identyczny oraz tak samo podany obiad, niezależnie od źródła finansowania kosztów posiłku.

(dowód: akta kontroli str. 124-136; 197-199; 291-338)

W wyniku zleconej przez NIK kontroli, przeprowadzonej 3 października 2016 r. przez przedstawicieli PPIS w Toruniu, nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie stanu sanitarno-higienicznego pomieszczeń, sprzętu, wyposażenia, magazynowania środków spożywczych oraz ubioru i badań lekarskich pracowników; porcjowanie i wydawanie posiłków uznano za prowadzone w sposób higieniczny, nie stwierdzono również występowania zanieczyszczeń mikrobiologicznych.

(dowód: akta kontroli str. 138-161)

W stołówce szkolnej zapewniono odpowiednią do liczby uczniów spożywających posiłki liczbę stolików i krzeseł (ok. 250). Ograniczono także kontakty najmłodszych uczniów z uczniami gimnazjum, wyodrębniając osobny sektor stołówki i wyznaczając inne godziny przerwy obiadowej. Obiad wydawano na dwie zmiany, tj. od 12.20 do 12.40 dla uczniów szkoły podstawowej oraz od 13.25 do 13.40 dla uczniów gimnazjum. Sposób organizacji wydawania obiadów uczniom, niezależnie od źródła finansowania, był jednakowy. W badanym okresie w Szkole nie wystąpiły zatrucia pokarmowe – co potwierdziła także kontrola PPIS.

(dowód: akta kontroli str. 125-136; 291-338)

Szkoła posiadała zatwierdzone przez organ prowadzący stawki opłat wnoszonych przez uczniów za korzystanie z posiłku w stołówce szkolnej. Rodzice pokrywali tylko koszty surowców użytych do sporządzenia posiłku. W okresie od 1 stycznia 2010 r. przyjęto stawkę 2,50 zł, a od 1 stycznia 2016 r. – 3,00 zł. W okresie objętym kontrolą organ prowadzący Szkołę nie upoważnił Dyrektora Szkoły do udzielania rodzicom zwolnień z zapłaty całości lub części opłat za szkolne obiady.

(dowód: akta kontroli str. 190-195)

Uczniowie posiadali możliwość korzystania z wody pitnej, udostępnianej w stołówce szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 125-136)

1.2.5. W latach 2015-2016 Szkoła realizowała także następujące programy dotyczące żywienia: „Program promocji zdrowia wśród toruńskiej młodzieży” - przygotowany i finansowany przez Miasto Toruń, program „Niebezpieczne cukierki”, realizowany we współpracy ze Strażą Miejską, program „Trzymaj Formę” oraz program „Śniadanie daje moc”.

(dowód: akta kontroli str. 200-201; 291-338)

²⁰ W tym 128 – dla uczniów klas I-III.

1.3. W kontrolowanym okresie w Szkole działał sklepik szkolny, prowadzony przez podmiot gospodarczy. W umowie zawartej z tym podmiotem Szkoła zastrzegła sobie prawo do przeprowadzenia kontroli asortymentu sklepiku oraz zobowiązała powyższy podmiot do sprzedaży wyłącznie zalecanych produktów, pod rygorem natychmiastowego rozwiązania umowy.

(dowód: akta kontroli str. 166-171)

Kontrola sklepiku przeprowadzona na zlecenie NIK przez przedstawicieli PPIS w Toruniu wykazała, że sklepik posiadał w sprzedaży wyłącznie zalecane produkty, określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach²¹. W Szkole w badanym okresie nie umieszczano automatycznych urządzeń służących do sprzedaży niezalecanej żywności.

(dowód: - akta kontroli str. 125-136; 162-165)

Ustalone
nieprawidłowości

Na podstawie przeprowadzonej analizy raportów magazynowych dla przygotowywanych w Szkole posiłków, tj. obiadów dwudaniowych, podawanych w okresie od 5 do 16 września 2016 r., Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Krakowie stwierdziła następujące odstępstwa od norm żywienia, ustalonych przez Instytut Żywności i Żywienia²²:

- średnia zawartość białka ogółem wynosiła 24,2 g na dobę, przy średnim zapotrzebowaniu dla badanej grupy 8,28 g na dobę (292% normy),
- średnia zawartość węglowodanów ogółem wynosiła 97,3 g na dobę, przy średnim zapotrzebowaniu dla badanej grupy 39,0 g (251% normy).

W ocenie NIK, pomimo że powyższe normy nie są źródłem powszechnie obowiązującego prawa, stanowią one jednak wyznacznik rzetelnego działania w zakresie żywienia.

(dowód: akta kontroli str. 339-342)

Powyższe ustalenia potwierdziła ocena jakościowa jadłospisów dokonana przez PPIS w ramach zleconej przez NIK kontroli, przeprowadzonej 3 października 2016 r. W wyniku powyższej kontroli pracownicy PPIS stwierdzili także:

- nadmierną podaż soli w posiłkach, wynoszącą 8,8 gimnazjum, tj. 585% normy, wynoszącej nie więcej niż 1,5 g,
- brak jaj, orzechów lub roślin strączkowych w badanych jadłospisach.

(dowód: akta kontroli str. 138-161)

Osobą odpowiedzialną w Szkole za opracowanie jadłospisów była intendent szkolny, która w wyjaśnieniu złożonym w sprawie powyższych nieprawidłowości, podała m.in., że podwyższona zawartość białka w pobranej próbce do badań może wynikać ze zbyt dużej ilości mięsa wydanej do próbki badawczej; przyczyną przekroczenia normy soli w posiłku było użycie soli do przyprawienia ziemniaków i makaronu oraz dodania przyprawy ziołowej z zawartością soli do rosółu; natomiast przyczyną zbyt małej ilości tłuszczu w pobranym przez pracownika PPIS materiale do badań było

²¹ Dz. U. z 2016, poz. 1154.

²² Mirosław Jarosz (red.), *Normy żywienia dla populacji polskiej - nowelizacja*, Warszawa 2012. W ramach Programu Zapobiegania Nadwadze i Otyłości oraz Przewlekłym Chorobom Niezakaźnym poprzez Poprawę Żywienia i Aktywności Fizycznej POL-HEALTH, stanowiącego moduł w Narodowym Programie Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym, Instytut Żywności i Żywienia w oparciu o obecny stan wiedzy w zakresie zapotrzebowania człowieka na energię i składniki pokarmowe opracował kolejną edycję polskich norm żywienia (www.izz.waw.pl).

przygotowanie dania bez użycia tłuszczu smażalniczych, mięso było duszone; niepodawanie porcji jaj, orzechów i roślin strączkowych było wynikiem przeoczenia.

(dowód: akta kontroli str. 203)

Dyrektor Szkoły podała w swoich wyjaśnieniach, że w związku z powyższymi nieprawidłowościami skierowała intendenta Szkoły na dodatkowe szkolenie specjalistyczne.

(dowód: akta kontroli str. 244-256)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

W latach 2015-2016²³ Dyrektor Szkoły, bez bieżącej konsultacji z rodzicami i uczniami, zdecydowała o kontynuowaniu braku udziału w programie „Mleko w szkołach” uczniów klas IV-VI.

Dyrektor Szkoły podała w swoich wyjaśnieniach, że od roku szkolnego 2013/2014, malała liczba zainteresowanych programem rodziców i dzieci, mleko nie było wypijane przez uczniów na terenie Szkoły, często zdarzało się, że wyrzucali oni kartoniki z niespożytym produktem do kosza; w związku z tym we wrześniu 2014 r. Rada Rodziców zaproponowała zaprzestanie udostępniania produktów mlecznych uczniom klas IV-VI, później zaś nie wpływały do niej wnioski organów społecznych Szkoły o udostępnienie mleka uczniom klas starszych. Dyrektor Szkoły podała także, że ponownie rozpozna potrzeby w zakresie korzystania z powyższego programu przez uczniów klas IV-VI i uwzględni je od momentu rozpoczęcia kolejnego okresu rozliczeniowego z dostawcą produktów mlecznych.

(dowód: akta kontroli str. 244-256; 291-338).

Wprowadzenie udziału w programie „Mleko w szkole” odnosi się wyłącznie do uczniów zgłoszonych do tego programu i nie ma charakteru obligatoryjnego, to jednak - zdaniem NIK - pozbawienie możliwości udziału w nim uczniów klas IV-VI wyłącznie na podstawie opinii Rady Rodziców, a bez konsultacji z rodzicami oraz uczniami tych klas²⁴, było decyzją przedwczesną. Również okoliczność marnowania mleka przez niektórych uczniów nie powinna być przesłanką do całkowitej rezygnacji z udostępniania tego produktu wszystkim uczniom tych klas.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie mimo stwierdzonej nieprawidłowości działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

2. Środki finansowe na realizację programów.

Opis stanu
faktycznego

W latach 2015-2016 plan finansowy Szkoły nie zawierał wyodrębnionej pozycji wydatków na kształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych uczniów oraz prewencję nadwagi, otyłości i niedożywienia. Nie planowano i nie ponoszono również wydatków na ten cel (produkty w ramach programów „Mleko w szkole” oraz „Owoce i warzywa” dostarczane były nieodpłatnie).

Wydatki na utrzymanie stołówki szkolnej były uwzględnione w planie finansowym szkoły (środki z budżetu miasta oraz opłaty za obiady, wpływające na rachunek dochodów własnych szkoły).

(dowód: akta kontroli str. 98-105)

Zgodnie z wyjaśnieniami Dyrektor Szkoły przyznawane środki budżetowe zabezpieczały w badanym okresie finansowanie podstawowych potrzeb związanych z utrzymaniem stołówki szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 244-256)

²³ Do 9 listopada 2016 r.

²⁴ Por. art. 12 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.).

Wszystkie realizowane w Szkole zajęcia edukacyjne związane z promocją zdrowego żywienia oraz kształtowaniem prawidłowych nawyków żywieniowych uczniów przeprowadzane były przez pracowników pedagogicznych Szkoły, w ramach przydzielonych i realizowanych godzin nauczania, na podstawie umów o pracę.

(dowód: akta kontroli str. 106; 291-338)

W Szkole nie zostały przyjęte procedury w zakresie weryfikacji ilościowej i jakościowej produktów otrzymywanych w ramach realizowanych programów żywieniowych. Pomimo tego kontrola nie wykazała nieprawidłowości w tym zakresie. Zgodnie z postanowieniami zakresu czynności, zagadnienie to zostało powierzone intendent Szkoły, do której obowiązków należał min.: odbiór, ewidencja i wydawanie uczniom produktów w ramach realizacji programów „Mleko w szkole” oraz „Owoce i warzywa w szkole”, a także zakupy, odbiory i ewidencja pozostałych produktów do działalności stołówki szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 50-51)

Na podstawie oględzin przeprowadzonych przez NIK w dniach 7-10 października 2016 r. stwierdzono, że podczas odbiorów mleka oraz owoców i warzyw intendent dokonywała sprawdzenia liczby i jakości dostarczanych produktów.

(dowód: akta kontroli str. 125-136)

W Szkole prowadzona była na bieżąco ewidencja dostarczonych i udostępnionych produktów w ramach programów „Mleko w szkole” oraz „Owoce i warzywa w szkole”. Ewidencja ta zawierała m.in.: daty i liczby dostaw poszczególnych rodzajów produktów dostarczonych do szkoły oraz daty, liczby i rodzaje produktów udostępnionych dzieciom. Dokonywano także rozliczeń liczby produktów w poszczególnych okresach (semestrach). Dyrektor Szkoły zawierała stosowne aneksy do umów z dostawcami w przypadku zmiany liczby dzieci uczestniczących w poszczególnych programach.

(dowód: akta kontroli str. 82-89; 187-189)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

3. Monitorowanie i nadzór nad sposobem wdrażania zasad zdrowego żywienia.

Opis stanu
faktycznego

W Szkole nie były przyjęte odrębne, pisemne zasady lub procedury w zakresie monitorowania i nadzoru nad realizacją programów żywieniowych oraz sposobów wdrażania zasad zdrowego żywienia. Organy Szkoły²⁵ monitorowały i analizowały efekty realizowanych działań. Sporządzano także stosowne informacje i sprawozdania kierowane do instytucji nadzorujących poszczególne programy. W Szkole corocznie uwzględniano tematykę dbałości o zdrowie, zdrowe odżywianie i aktywność fizyczną w programie wychowawczym i programie profilaktyki.

Dyrektor Szkoły, poza powyższymi sprawozdaniami, monitorowała realizację podstawy programowej, w tym także realizację treści związanych z wdrażaniem zasad zdrowego odżywiania na podstawie przedłożonych przez nauczycieli danych w sprawozdaniach semestralnych dotyczących realizacji planu pracy Szkoły. Dyrektor Szkoły zdawała także sprawozdania z podejmowanych działań

²⁵ Dyrektor Szkoły, Rada Pedagogiczna oraz Rada Rodziców.

na zebraniach Rady Pedagogicznej oraz Rady Rodziców. W badanym okresie realizacja programów oraz wdrażanie zasad zdrowego żywienia nie było przedmiotem kontroli ze strony organu prowadzącego, organu nadzoru pedagogicznego, PPIS oraz ARR.

(dowód: akta kontroli str. 244-256; 291-338)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

4. Działania edukacyjne i organizacyjne kształtujące prawidłowe nawyki żywieniowe.

Opis stanu
faktycznego

Poza realizacją opisanych wyżej programów, w badanym okresie organizowano w Szkole działania mające na celu promowanie i wdrażanie zasad zdrowego żywienia. Były to m.in.:

- współpraca z klubami sportowymi w ramach promocji aktywności fizycznej;
- udostępnienie oferty pozalekcyjnych zajęć sportowych, takich jak gry zespołowe, lekkoatletyka, pływanie;
- organizowanie kolorowych wtorków warzywno-owocowych, w tym sporządzenie wspólnych prac plastycznych ilustrujących kolorowe warzywa i owoce;
- prowadzenie programów edukacyjnych, np. „Śniadanie daje moc”, „Mamo, tato, wolę wodę”;
- realizacja projektów edukacyjnych związanych ze zdrowym żywieniem, w tym zajęcia w gospodarstwach edukacyjnym i agroturystycznym, udział w festynach ekologicznych oraz warsztaty i konkursy plastyczne.

(dowód: akta kontroli str. 204-243; 286-290; 291-338)

Ogłędziny przeprowadzone przez NIK w dniach 7-10 października 2016 r. wykazały m.in., że w klasach nauczania zintegrowanego nauczyciele spożywali wraz z uczniami drugie śniadanie w klasie oraz zachęcali do spożywania produktów otrzymanych w ramach realizowanych programów. Było to działanie zgodne z zaleceniami poradnika „Szkola i przedszkole przyjazne żywieniu i aktywności fizycznej²⁶”.

(dowód: akta kontroli str. 125-136; 291-338)

W Szkole nie umieszczano reklam zachęcających do nabywania środków spożywczych innych, niż objęte grupami środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży, przestrzegając w ten sposób zakaz określony w art. 52c ust. 2 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia²⁷.

(dowód: akta kontroli str. 125-136;)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

²⁶ J. Charzewska, K. Wolnicka (red.), *Szkola i przedszkole przyjazne żywieniu i aktywności fizycznej. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 2013, s. 25.

²⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 594 ze zm.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁸, wnosi o zapewnienie właściwej wartości energetycznej i zawartości składników odżywczych w posiłkach przygotowywanych przez stołówkę szkolną.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Bydgoszczy.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi i wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Bydgoszcz, dnia grudnia 2016 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Bydgoszczy

kontroler:
Ryszard Lutyński
główny specjalista kontroli państwowej

Dyrektor
Barbara Antkiewicz

.....
podpis

.....
podpis

²⁸ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096 ze zm., dalej: „ustawa o NIK”.